

Л. В. СОКОЛОВА, д-р. екон. наук, проф., ХНУРЕ, Харків
Н. Г. ШКІЛЬ, асп., ХНУРЕ, Харків

ІНВЕСТИЦІЙНА СИТУАЦІЯ, ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

Викладені результати аналізу інвестиційної ситуації та основних тенденцій розвитку харчової промисловості України. Оцінені перспективи розвитку цієї важливої галузі економіки та розроблені пропозиції стосовно подальшого вдосконалення харчової промисловості.

Ключові слова: харчова промисловість, тенденції розвитку, інвестиційна ситуація, цілі-завдання, SWOT-аналіз, виробництво харчових продуктів.

Изложенные результаты анализа инвестиционной ситуации и основных тенденций развития пищевой промышленности Украины. Оцененные перспективы развития этой важной отрасли экономики и разработанные предложенный относительно дальнейшего совершенствования пищевой промышленности.

Ключевые слова: пищевая промышленность, тенденции развития, инвестиционная ситуация, цели-задания, SWOT -анализ, производство пищевых продуктов.

Expounded results of analysis of investment situation and basic progress of food industry of Ukraine trends. Appraised prospects of development of this important industry of economy and worked out suggestions in relation to further perfection of food industry.

Keywords: food industry, progress trends, investment situation, aims-tasks, SWOT of -аналіз, production of food foods.

Вступ. Актуальність теми дослідження полягає в тому, що одним із пріоритетних завдань державної політики в усіх країнах є продовольче забезпечення населення країни. Згідно з державною програмою економічного і соціального розвитку України на 2012 рік та основних напрямів розвитку на 2013 і 2014 роки харчова промисловість є однією з провідних галузей промисловості країни як по експорту готової продукції, так і за об'ємом споживання на внутрішньому ринку, що обумовлене розвитком сільського господарства країни. Відновленню зростання економіки України сприяють зростання попиту на продукти харчування, збільшення світової торгівлі

© Л. В. Соколова, Н. Г. Шкіль, 2012

сільськогосподарськими товарами в умовах помірного зростання цін на продукцію агропромислового комплексу на міжнародних ринках.

Таким чином, продукція агропромислового комплексу залишиться однією з найважливіших статей українського експорту; за оцінками експертів Україна може і в подальшому за сприятливих погодних умов розраховувати на нарощування обсягу експорту продукції харчової промисловості [1].

За розрахунками учених продовольчий потенціал нашої держави є цілком достатнім для забезпечення повноцінного харчування усіх верств населення та збільшення експортного потенціалу продуктів харчування. Ефективність розвитку харчової промисловості значною мірою залежить від якісного управління цією галуззю та планування її розвитку.

Аналіз останніх досліджень та літератури Аналізу розвитку харчової промисловості присвячені праці вітчизняних та зарубіжних науковців, таких як Н. М. Андрєєва, Д. В. Клиновий, І. О. Крюкова, А. Н. Ревенков, В. П. Соколов та інших. Вирішенню проблем реформування харчової промисловості на протязі останнього часу приділялась особлива увага з боку урядових структур [2,3].

Проте, багато аспектів розвитку харчової промисловості України вимагають подальшого поглибленого дослідження і наукового опрацювання з точки зору вивчення інвестиційної ситуації, виявленню основних тенденцій та прогнозування перспектив розвитку.

Постановка проблеми. На основі викладеного можна сформулювати завдання дослідження, яке полягає в дослідженні тенденцій розвитку харчової промисловості України, а також розробці пропозицій стосовно подальшого вдосконалення цієї галузі промисловості.

Результати дослідження. Економіка України поступово оговтується після кризи. На сьогодні найстійкішими є галузі, орієнтовані на задоволення базових потреб громадян. До них можна віднести і харчову промисловість. Ця галузь із найменшими втратами пережила кризовий період і з початку 2010 р. вже впевнено нарощує обсяги виробництва. Харчова промисловість, а також сільське господарство є для країни двигуном, який зможе забезпечити суттєве зростання ВВП і допомогти посісти одну з провідних позицій на ринку продуктів харчування на світовій арені.

Харчова промисловість має складну структуру, об'єднуючи понад 20 галузей, що виробляють продукти харчування. У її склад входить велика група галузей і підгалузей, головні (по питомій вазі у виробництві продукції галузі) з яких: м'ясна, цукрова, маслобойно - жирова, молочна, хлібопекарська, рибна, мукомельна, консервна, кондитерська та інші.

Значна роль і місце харчової промисловості в структурі народногосподарського виробничого комплексу країни зумовлюється достатньо великою часткою виробництва харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів у загальному обсязі реалізованої промислової продукції –

більш ніж 16 відсотків за підсумкам 2011 року (рис. 1), та більше 15% за I півріччя 2012 року.

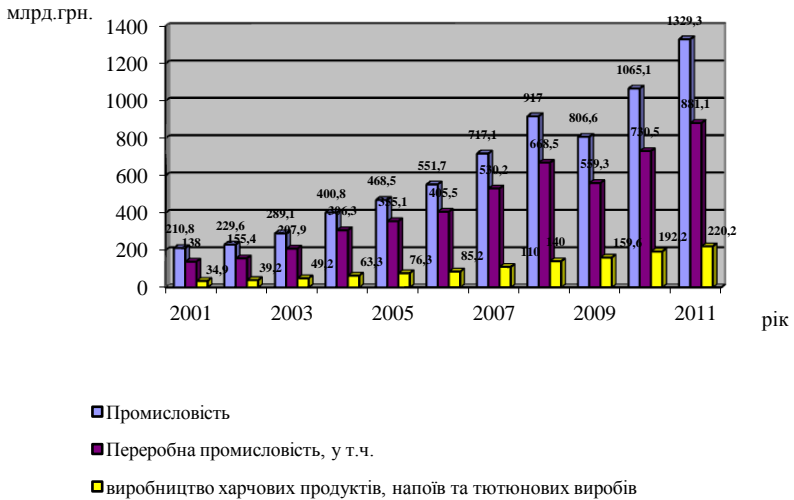

Рис. 1. – Динаміка обсягів реалізованої промислової продукції (товарів, послуг) у відпускних цінах підприємств (без ПДВ та акцизу)

Розвиток економіки країни протягом останніх років відбувався на тлі зовнішніх викликів, що характеризувались нестабільністю та різкою зміною трендів та очікувань.

Незважаючи на ряд негативних тенденцій у світовій економіці, які розпочалися у II півріччі 2011 року та які мали вплив і на розвиток фінансової системи та економіки країни, вдалося забезпечити стійке економічне зростання. Проте, як показують офіційні дані Держкомстату України, індекс промислової продукції за січень-липень 2012 року до аналогічного періоду попереднього року становить 0,2%, що є найнижчим кумулятивним показником поточного року [3]. Дивує те, що падіння за цей період показують окремі сфери сільськогосподарського виробництва та переробної промисловості, зокрема: виробництво м'яса і м'ясних продуктів – мінус 2,6%; виробництво інших харчових продуктів – (-5,2%); виробництво хліба та хлібобулочних виробів – (-3,6)%.

На сучасному етапі розвиток харчової промисловості відбувається в непростих умовах. Урядом країни виділяються достатньо великі кошти, що направляються на модернізацію або збільшення основних фондів харчової промисловості, хоча з настанням кризи об'єм інвестицій в основний капітал виробництва харчових продуктів почав скорочуватися (табл. 1).

Таблиця 1 – Інвестиції в основний капітал за видами промислової діяльності

	2001	2003	2005	2007	2008	2009	2010	2011
у фактичних цінах; млрд.грн.								
Промисловість	13,7	28,2	35,0	64,3	76,7	57,7	58,6	86,3
Переробна промисловість, у т.ч.	7,1	16,7	22,3	44,8	49,0	35,3	34,2	41,3
виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів	2,2	5,0	6,4	11,8	13,1	10,5	8,3	
відсотків до попереднього року								
Промисловість	113,3	124,9	104,1	127,0	94,7	67,6	90,5	
Переробна промисловість, у т.ч.	118,0	126,0	114,1	132,0	88,1	64,7	86,6	
вир-цтво харч. продуктів, напоїв та тютюнових виробів	110,6	107,9	109,6	127,5	90,4	71,5	70,7	

Так, за даними 2008 року інвестиції у харчову промисловість склали 13,13 мільярдів гривень, а у 2010 – лише 8,30. Покращення з 2009 року фінансового стану промислових підприємств та політика стимулювання інвестиційно-інноваційного розвитку, що впроваджується Урядом країни, сприяли нарощенню інвестиційного потенціалу, що забезпечило зростання обсягу інвестицій в економіку. Обсяг внесених з початку інвестування у вітчизняну економіку прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу) на 1 квітня 2012р. складає 50,8 млрд.\$, із них 29,9% було інвестовано у промисловість.

Стабілізація економічного стану країни дозволила і підприємствам харчової промисловості залучити більший об'єм ресурсів на ринку капіталу (табл. 2).

Таблиця 2 – Прямі іноземні інвестиції в Україну за видами економічної діяльності у 2010 році

	Капітал на кінець року, млн.дол. США	Частка у загальному обсязі інвестицій, відсотків
Промисловість	14042,6	31,4
переробна промисловість	12488,1	27,9
виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів	1858,7	4,2

В Україні проводиться системна робота в інформаційному, регуляторному та іміджевому напрямах для залучення іноземних інвестицій. Об'єм іноземних інвестицій є одним з показників, що характеризують ступінь інтеграції країни в світову спільноту і залежить від привабливості об'єкту інвестування. Отримання іноземних інвестицій, умови їх залучення – це чинник, що характеризує інвестиційну діяльність та сприяючий подальшому розвитку зовнішньоекономічних зв'язків. Проведені дослідження особливостей іноземного інвестування показали, що іноземні інвестиції в харчову промисловість у 2010 році склали близько 4% від загального об'єму інвестування в країну.

Для того щоб зрозуміти, наскільки перспективною для інвестування є харчова промисловість України, доцільно провести її SWOT-аналіз, що є універсальним методом стратегічного аналізу. Результати оцінки чинників і явищ, що впливають на розвиток харчової промисловості України наведено у таблиці 3.

За результатами проведеного аналізу були виділені наступні стратегічні цілі і завдання щодо розвитку харчової промисловості України (рис.2).

Виконання на практиці поставлених задач дасть змогу вітчизняним виробникам харчової промисловості не лише забезпечити якісною продукцією українське населення, але й вийти на зовнішні європейські ринки та захопити вітчизняних та іноземних інвесторів для діяльності у харчовій промисловості. Україна, завдяки сприятливим природним агрокліматичним умовам, має великий потенціал для того, щоб розвивати агропромисловий комплекс.

Таблиця 3 – SWOT - аналіз розвитку харчової промисловості України

<p><i>Сильні сторони (S)</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Сприятливі природно-кліматичні умови для розвитку сільського господарства, тобто сировинної бази. 2. Харчова промисловість має стійкий темп зростання 3. Наявність конкурентоздатних підприємств, що випускають якісну продукцію, 4. Відповідність продукції європейським і світовим стандартам 5. Стабільний попит на товарному ринку 6. Забезпеченість кваліфікованими кадрами 	<p><i>Слабкі сторони (W)</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Невисока інвестиційна привабливість ряду підприємств 2. Слабка організація служби маркетингу на ряді підприємств і, як наслідок, втрата ринків збуту 3. Дефіцит сировини, що призводить до недовикористання потужностей, збільшення собівартості продукції 4. Недостатньо розвинений рівень інтеграційних міжгосподарських зв'язків 5. Потребують удосконалення системи контролю за якістю і безпекою харчових продуктів (з урахуванням прогресивного досвіду ЄС) та постійного моніторингу ситуації на ринку 6. Високий ступінь зносу основних фондів підприємств харчової промисловості
<p><i>Можливості (O)</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Поліпшення якості і конкурентоспроможності продукції у зв'язку з модернізацією і технічним переозброєнням виробництва 2. Ухвалення державних і регіональних програм, що передбачають істотне збільшення вироблення продукції харчової галузі 3. Загальносвітова тенденція підвищення цін на продовольство сприятливо впливає на доходи виробників харчового сегменту 4. Розвиток виробництва нових товарів для українського ринку 5. Збільшення рівня інвестування підприємств харчової промисловості 	<p><i>Загрози (T)</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Наповнення ринку генемодифікованою, дешевою продукцією 2. Неконкурентоспроможність підприємств харчової промисловості в результаті збільшення цін на енергоносії до рівня світових 3. Ухвалення нового Податкового кодексу викликало подорожчання вартості виробництва окремої продукції харчової промисловості, особливо м'ясної продукції в результаті зміни механізму субсидування виробників 4. Ріст цін на сировину та матеріали для виробництва харчової продукції 5. Нестабільність політичного та економічного стану в країні 6. Не приділяється належна увага розвитку галузевої науки, відбувається вимивання кадрового потенціалу харчової промисловості

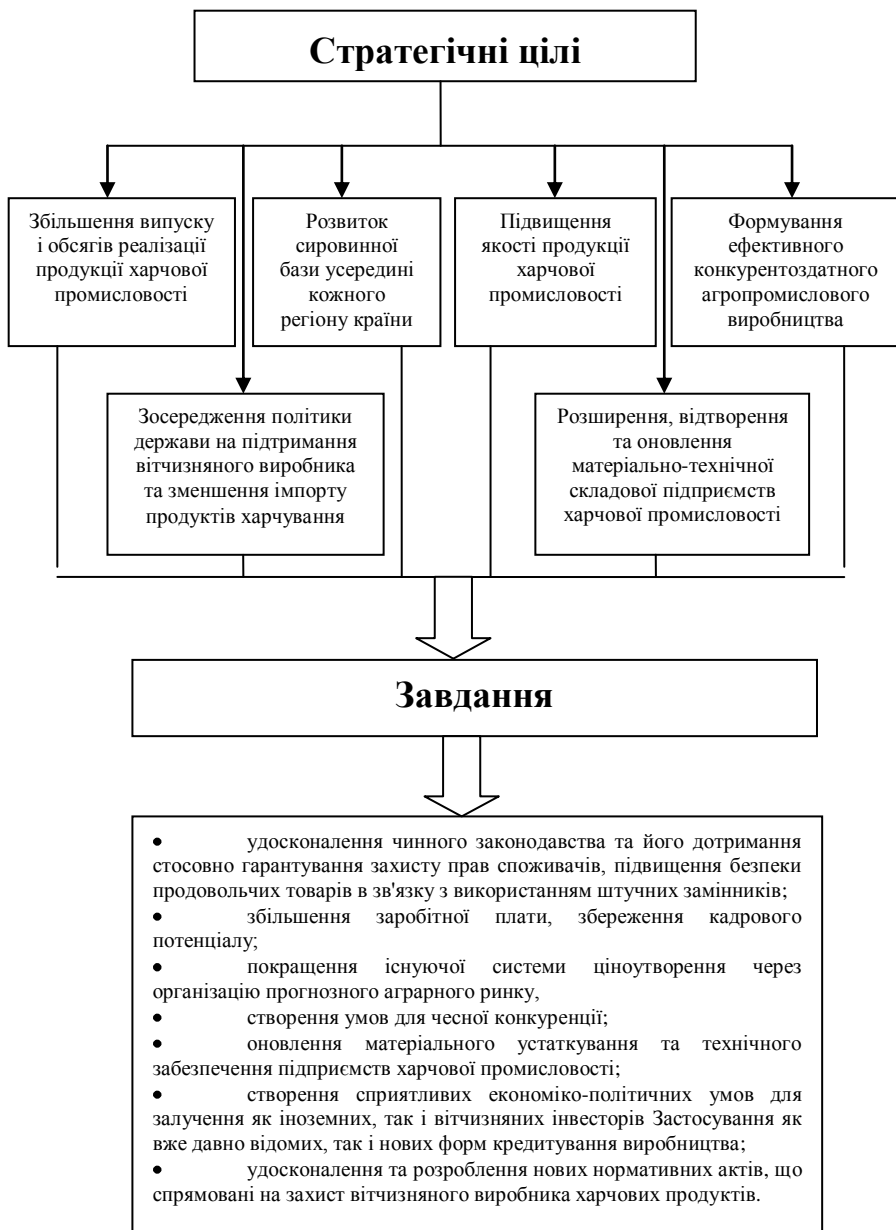

Рис. 2. – Стратегічні цілі і завдання розвитку харчової промисловості

Серед основних тенденцій розвитку та функціонування вітчизняного ринку харчової продукції можна виділити такі, як:

- динамічний розвиток багатьох регіональних ринків, котрий є відображенням того, що багато ринків регіонального характеру проходять етапи свого розвитку із певною зазначеною динамікою;

- використання новітніх технологій під час перероблення сировини;

- можливість скорочення витрат на перероблення, на здійснення закупівлі сировини;

- створення екологічно спрямованих інноваційних продуктів харчування, що не несуть загрози здоров'ю населення.

На основі проаналізованих тенденцій функціонування харчової промисловості можна виділити наступні основні задачі по виконанню пріоритетних напрямів перспективного розвитку, а саме:

- скорочення витрат на переробку підприємствами, підвищення рівня якості готової продукції з перспективою зниження ціни на необхідний товар для кінцевого споживача. Ця перспектива виникає внаслідок застосування новітніх технологій у цій галузі;

- отримання додаткових доходів виробником та задоволення потреб споживачів різних контингентних груп способом створення інноваційних продуктів;

- оптимізація та розширення асортименту продукції на основі посилення маркетингової діяльності у сфері харчової промисловості.

Також важливим є забезпечення збалансованого розвитку сільського господарства та харчової промисловості при створенні стимулюючого механізму фінансового, кредитного, податкового, страхового, матеріального забезпечення, сприяння розвитку ринкової інфраструктури, забезпечення формування необхідних продовольчих резервів. При розробці прогнозів розвитку і розміщення виробництва харчових продуктів варто дотримуватись принципу територіальної спеціалізації сировинної бази, розвитку агропромислової інтеграції, інтеграції галузевої науки і виробництва.

Висновки. Виходячи з проведеного аналізу, можна стверджувати, що розвиток харчової промисловості України відбувається динамічно. Серед основних пріоритетів державної політики у сфері харчової промисловості є створення сприятливих умов для активізації інноваційного розвитку галузі, прискорення модернізації матеріально-технічної бази, впровадження сучасних технологій і широке використання сучасних наукових розробок.

Для досягнення визначених стратегічних цілей потрібно реалізувати комплекс завдань щодо розвитку харчової промисловості країни. Проте, необхідно зазначити: позитивні зміни неможливі без істотних зрушень в агропромисловому комплексі, що є фундаментом харчової

промисловості України. Нарощення ресурсного потенціалу агропромислового комплексу загалом і окремих його сфер на основі вкладення інвестиційних ресурсів, з одного боку, та більш ефективне використання ресурсів, з другого, спроможні забезпечити підвищення їх реальної віддачі, продуктивності праці, обсягів виробництва та виробництва якісної продукції.

Результати аналізу інвестування харчової промисловості свідчать про те, що потрібно активізувати залучення інвестицій, в тому числі іноземних у розвиток харчової промисловості.

Список літератури: 1. О Государственной программе экономического и социального развития Украины на 2012 год и основных направлениях развития на 2013 и 2014 годы– Режим доступа до сайту. :http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/ed_2011_12_22/an/223/JF72F00V.html. 2. Офіційний web-сайт Міністерства аграрної політики та продовольства України. – Режим доступу до сайту :<http://minagro.gov.ua/uk/>. 3.Офіційний web-сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі – Режим доступу до сайту : <http://www.me.gov.ua/>. 4.Клиновий Д.В. Розміщення продуктивних сил та регіональна економіка України : навч. посібн. / Д. В. Клиновий, Т. В. Пепе ; [за наук. ред. Л. Г. Чернюк. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 28 с. 5. Ревенков А. Н. Роль и место пищевой отрасли в промышленном комплексе России / А. Н. Ревенков // Пищевая промышленность. – 2001. – №6. – С.12 – 13. 6. Соколов В. П. Развитие пищевой и перерабатывающей промышленности /В. П. Соколов, С. А. Лапыгина, И. А. Хореев //Пищевая промышленность. – 2003. - №3. – С. 34 – 35. 7. Крюкова І. О. Сучасний стан розвитку харчової промисловості Одеської області/ І. О. Крюкова // Економіка харчової промисловості. – 2010. - №1(5). – С.11-14. 8. Андреева Н. М. Продовольча безпека України в епоху світової глобалізації/ Н. М. Андреева // Економіка харчової промисловості. – 2009. - №2. – С.32-35. 9. Держкомстат України – Режим доступу до сайту. : <http://www.ukrstat.gov.ua/> 10. "Інформація Міністерства фінансів України щодо виконання Державного бюджету України за 2011 рік <http://ukurier.gov.ua/uk/articles/informaciya-ministerstva-finansiv-ukrayini-2012/p/>. 11. Купчак, П. М. Харчова промисловість України в умовах активізації інтеграційних та глобалізаційних процесів: монографія [Текст]/ П. М. Купчак. – К. : Рада по вивч. прод. сил України НАН України, 2009. – 152 с.

Надійшла до редколегії 25.09.2012